

УДК 378(477)

Гришук Юлія Володимирівна

молодший науковий співробітник НДІ освітології
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
asthma@ukr.net

ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ТА НАВЧАННЯ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. У статті охарактеризовано особливості професійної освіти і навчання в Україні. Досліджено досвід міжнародного співробітництва України у галузі професійної освіти і навчання в рамках пілотного проекту Європейського фонду освіти «Туринський процес – регіональний рівень». Проаналізовано діяльність агенцій Європейського Союзу у сфері освіти та професійного розвитку.

Ключові слова: професійна освіта; професійна освіта і навчання; Туринський процес.

Актуальність дослідження. В останні десятиліття змінилися вектори розвитку професійної освіти та відбулися певні переоцінки її суті, призначення та функції. Про це наголошують у своїх дослідженнях В. П. Андрущенко, М. В. Головатий, В. С. Журавський, В. О. Зайчук, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало та інші вчені.

У сучасних умовах професійну освіту розглядають не просто як засіб відтворення «робочої сили», а як джерело активного відродження та росту соціально-економічно активних груп населення, які можуть працювати у всіх сферах суспільного виробництва [1]. Саме під таким кутом зору має формуватися науково-педагогічний потенціал та уявлення про професійну освіту та її специфічні особливості.

Метою статті є аналіз особливостей сучасної системи професійної освіти і навчання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «професійна освіта» визначається як процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей (С. Гончаренко) [4]. Професійну освіту також можна розглядати як один із необхідних етапів формування особистості; як одну із ланок єдиної системи безперервної освіти (М. Чобітько) [11]. І. Лікарчук трактує поняття «професійна освіта» як систему професійних навчальних закладів, де здійснюється

підготовка спеціалістів різних ступенів кваліфікації для виконання ними певних функцій.

Варто зазначити, що загальна доступність професійної освіти, гнучкість її структури забезпечує соціальну гарантованість самореалізації особистості, можливість розвитку індивідуальних здібностей, таланту.

Метою професійної освіти, на думку Н. Г. Ничкало, є підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, що відповідає вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці; виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості.

У проєкті Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.) дається визначення *професійної освіти і навчання* як процесу надання та удосконалення професійних знань, вмінь, навичок робітників, необхідність для забезпечення їх продуктивної зайнятості [6]. Метою даної Концепції є створення сприятливих умов для: задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах у сфері професійної освіти і навчання з урахуванням тенденцій формування вітчизняного ринку праці та світового досвіду; забезпечення рівного доступу до якісної професійної освіти і навчання впродовж життя, що сприятиме соціально – економічному зростанню країни та її безпеці; випереджувального розвитку системи професійної освіти і навчання, її ресурсного забезпечення.

Розв'язання проблем щодо забезпечення випереджувального розвитку професійної освіти і навчання, її ресурсного забезпечення, спрямованих на максимальне задоволення освітніх потреб особистості, відповідності рівня і якості кваліфікації, компетентності робітників вимогам роботодавців, здійснюватиметься шляхом:

- 1) удосконалення законодавства;
- 2) підвищення ефективності управління;
- 3) забезпечення взаємозв'язку ринку освітніх послуг і ринку праці;
- 4) досягнення якості і результативності професійної освіти і навчання;

- 5) підвищення соціального статусу і професіоналізму педагогічних працівників, посилення їх державної підтримки;
- 6) формування ефективних фінансово-економічних механізмів;
- 7) створення єдиного інформаційного простору;
- 8) поглиблення міжнародного співробітництва.

Варто зазначити, що певні акценти розвитку співробітництва в галузі професійної освіти і навчання в Європі розставила Копенгагенська декларація, зокрема [8]:

- збільшення привабливості професійно-технічної освіти для молоді;
- паритетність вищої та професійно-технічної освіти.

Копенгагенська декларація (2002 р., відома як Копенгагенський процес) заклала основу Європейської стратегії з поглиблення співробітництва у галузі професійної освіти та навчання (ПОН). Дана стратегія була доповнена у так званому Брюгському комюніке (2010 р.), прийнятому міністрами професійної освіти країн ЄС, соціальними партнерами і Європейською комісією 7 грудня 2010 р. У Брюгському комюніке переглянуті стратегічні підходи і пріоритети Копенгагенського процесу на період 2011-2020 рр.

Копенгагенський процес підкреслює важливість розробки політики на основі достовірних даних, що знаходить своє вираження у Туринському процесі 2012 р. (розпочався у 2010 р. за ініціативи Європейського фонду освіти), у якому пріоритет надається саме такій політиці. У свою чергу, основне завдання Туринського процесу полягає у виробленні єдиної позиції за стратегіями подальшого розвитку державних політик і систем професійної освіти і навчання, приймаючи до уваги роль останніх у підвищенні конкурентоспроможності і забезпеченні стійкого та інклюзивного зросту.

Туринський процес спрямований на [9]:

- вироблення загального розуміння середньо / довгострокового бачення пріоритетів і стратегій розвитку ПОН, розгляду можливих способів впровадження цього бачення і / чи досягнення прогресу;

- розроблення і оцінки таких політик ПОН, які дозволяють задовольняти потреби сучасної економіки і які являються виконаними з точки зору наявних ресурсів;

- регулярного оновлення результатів аналізу і перегляду досягнень;

- забезпечення можливостей розвитку професійного потенціалу і аналізу політики з ціллю покращення стратегічного планування у країнах-партнерах, між ними і у співробітництві з ЄС;

- підтримки країн у підвищенні ефективності координації донорської діяльності у цілях досягнення узгоджених національних пріоритетів.

У 2013 році Європейський фонд освіти обрав Україну для апробації методології вивчення системи професійно-технічної освіти на регіональному рівні. Міністерством освіти і науки України для апробації методології Туринського процесу на регіональному рівні в рамках пілотного проекту Європейського фонду освіти «Туринський процес – регіональний рівень» було обрано представників професійно-технічної освіти п'яти регіонів України: м. Києва, Хмельницької, Сумської, Вінницької та Дніпропетровської областей [2].

Метою пілотного проекту є здійснення аналізу системи професійної освіти та навчання для виявлення існуючих проблем, обміну досвідом і визначення перспектив розвитку системи підготовки робітничих кадрів у регіоні.

На регіональному рівні Туринський процес проходить у три етапи. Перші два передбачають створення робочої групи та збір аналітичних даних щодо професійної освіти регіону. Так, на Дніпропетровщині у 2013 році робота зі збору інформації тривала близько трьох місяців. Фахівцями робочої групи проекту були вивчені та проаналізовані особливості 52 профільних училищ регіону. Зокрема, розглядалися рівень матеріально-технічного оснащення навчальних закладів, перспективи випускників училищ на сучасному ринку праці та співвідношення затребуваності спеціальностей серед учнів і роботодавців.

Аналіз системи професійно-технічної освіти, зокрема Хмельницької області, згідно з методологією Туринського процесу проводився за такими напрямками [7]:

- перспективи розвитку системи ПТО;

- зовнішня ефективність: вирішення завдань у сфері демографії, економіки і ринку праці;
- внутрішня ефективність: задоволення соціальних потреб у сфері ПТО і поширення принципів соціальної інтеграції;
- внутрішня якість і ефективність надання первинної та неперервної ПТО;
- управління і фінансування системи первинної та неперервної ПТО та інституційний потенціал до впровадження змін.

На третьому етапі відбувається обговорення попередньої версії документу з Федерацією організацій роботодавців області, навчально-методичним центром професійно-технічної освіти області, обласним центром зайнятості, департаментами економіки та соціального захисту населення та головного управління статистики області. За результатами обговорення приймається остаточний варіант звіту-аналізу регіонального рівня «Туринського процесу» [5].

Варто зазначити, що важливе значення для розвитку професійної освіти і навчання в Європі відіграє діяльність European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP) – Європейського центру з розвитку професійного навчання та European Training Foundation (ETF) – Європейської фундації з професійної освіти.

Європейський центр з розвитку професійного навчання – агенція, що сприяє соціальному діалогу, основними завданнями якої є [10]:

- збір документації та аналіз даних щодо стану професійної підготовки, останніх розробок і досліджень з питань професійного навчання та навчання без відриву від виробництва;
- сприяння розвитку й координації досліджень з цих питань;
- розповсюдження інформації з цих питань;
- заохочення спільних підходів до проблем професійного навчання;
- сприяння дебатам і обміну думками між зацікавленими сторонами.

Основна мета даної агенції – допомагати Комісії у заохоченні, на рівні Спільноти, стимулюванні та розвитку професійного навчання та навчання без відриву від виробництва.

Європейська фундація з професійної освіти – виконавча агенція, що сприяє розвитку систем освіти й навчання в країнах – партнерах ЄС, передусім – у Центральній і Східній Європі. Її завданнями є наступні [10]: надання допомоги країнам-партнерам у реформуванні систем професійної освіти; визначення заходів у сфері освіти для фінансування Євросоюзом, державами-членами, Фундацією чи спільного фінансування; проведення експертизи, пов'язаної з розробкою, підготовкою, реалізацією та/або керуванням навчальними проектами на гнучкій децентралізованій основі; дослідження способів ефективної співпраці між Спільнотою і країнами-партнерами у сфері професійного навчання; забезпечення Спільноти відомостями про наявні ініціативи та потреби у сфері навчання в майбутньому; допомога ЄК у проведенні оперативного контролю та оцінки ефективності технічної допомоги; поширення інформації та заохочення обміну досвідом через публікації, зустрічі та інші засоби.

Ще у 2007 році Європейська Комісія визначила перелік агенцій і програм, повністю або частково відкритих для участі країн-сусідів, у тому числі й України. Завдання української сторони – зрозуміти, які можливості містить ця пропозиція та чітко окреслити свою зацікавленість згідно з основними стратегічними пріоритетами та інтересами країни на основі аналізу потреб і можливостей (інституційних, фінансових і людських ресурсів).

Висновки. Можна зробити висновок, що сучасна система професійної освіти і навчання України стоїть перед викликами ринкової економіки: вона може сприяти формуванню конкурентоспроможного людського капіталу тільки за умови поліпшення якості освіти, що вимагає участі підприємців у розробці навчальних планів і програм та побудові системи навчання впродовж життя [3]. Тенденції її розвитку, інтенсифікація життєдіяльності, нові соціально-економічні умови, зміни на ринку праці спонукають до розробки перспективних моделей підготовки

конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечувати прогресивний поступ інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: Монографія / За ред. Я. В. Цехмістера // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. – 708 с. – С. 136-141.
2. Відбувся установчий семінар пілотного проекту «Туринський процес – регіональний рівень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ptonmk.ho.ua/?p=2180>
3. Волкова Т. Чинники розвитку професійної освіти і навчання в умовах інформаційного суспільства / Т. Волкова // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. – Вип. 1. – 252 с. – С. 44.
4. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти / С. Гончаренко // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia. – 2006. – № 7. – С. 165-175.
5. Завершується підготовка звіту для проекту «Туринський процес. Регіональний рівень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20928:-----1---r&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568
6. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020pp.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc
7. Моніторинг підготовки звіту «Туринський процес в Україні – Хмельницька область» [Електронний ресурс] // Інформаційний портал «Профтехосвіта Хмельниччини». – Режим доступу: http://profosvitakm.at.ua/news/monitoring_pidgotovki_zvitu_turinskij_proces_v_ukrajini_khmelnicka_oblast/2013-12-26-122
8. Туринский процесс 2012: межстрановой отчет. Прогресс в развитии навыков: от общих вызовов к особым решениям для каждой страны // ЕФО, 2013. – 52 с. – С. 43.
9. Туринский процесс 2014 // ЕФО, 2014. – 60 с. – С. 3-4.
10. Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу: перспективи та можливості / Міжнародний центр перспективних досліджень, 2008. – 336 с. – С. 169-175.
11. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / М. Г. Чобітько, МОН України; АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Черкаси: Брамо – Україна, 2006. – С. 19-57.

Рецензент

Галицька М.М. – к.пед.н.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2014

ПОНЯТИЕ «ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ» В ОТЕЧЕСТВЕННОМ НАУЧНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Гришук Юлиа Владимировна

младший научный сотрудник НИЛ освитологии
Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев
asthma@ukr.net

Аннотация. В статье охарактеризованы особенности профессионального образования и обучения в Украине. Исследован опыт международного сотрудничества Украины в области профессионального образования и обучения в рамках пилотного проекта Европейского фонда образования «Туринский процесс – региональный уровень». Проанализирована деятельность агентств Европейского Союза в сфере образования и профессионального развития.

Ключевые слова: профессиональное образование; профессиональное образование и обучение; Туринский процесс.

THE CONCEPTS OF «VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING» IN THE NATIONAL RESEARCH AREA

Yuliya V. Hryshchuk

senior researcher of Osvitology Lab
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv
asthma@ukr.net

Abstract. In the article described the features of professional education and training in Ukraine. The experience of Ukraine's international cooperation in the field of professional education and training as part of a pilot project of the European Training Foundation «Turin process – regional level». The researcher analyzed activity agencies of the European Union in the field of education and professional development.

Keywords: professional education; professional education and training; Turin process.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Batechko N. H. Training of higher education in terms of Magistracy, self-appraisal: monograph / Ya. V. Tsekhmister (Ed.) // Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – Kyiv: TOV «Vydavnyche pidpriemstvo «EDELVEIS», 2014. – 708 p. – P. 136-141. (in Ukrainian).
2. There was a founding the seminar pilot project «Turin process – regional level» [online]. – Available from: <http://ptonmk.ho.ua/?p=2180> (in Ukrainian).
3. Volkova T. Determinants of vocational education and training in the information society / T. Volkova // Modernizatsiia profesiinoi osvity i navchannia: problemy, poshuky i perspektyvy: zb. nauk. pr. / V. O. Radkevych (Ed.). – K. : Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy, 2011. – 1. – 252 p. – P. 44. (in Ukrainian).

4. Honcherenko S. Foundation of vocational education / S. Honcherenko // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia. – 2006. – № 7. – P. 165-175. (in Ukrainian).
5. Finalized preparing a report for the project «Turin process. Regional level» [online]. – Available from: http://www.vesti.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20928:-----1---r&catid=134:2011-09-10-06-36-04&Itemid=568 (in Ukrainian).
6. The concept of vocational education and training in Ukraine (2010-2020) [online]. – Available from: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc (in Ukrainian).
7. Monitoring of preparation of the report «Turin process in Ukraine – Khmelnytskyi region» [online]. – Available from: http://profosvitakm.at.ua/news/monitoring_pidgotovki_zvitu_turinskij_proces_v_ukrajini_khmelnicka_oblast/2013-12-26-122 (in Ukrainian).
8. Turynskyy process 2012: cross-country report. Progress in the development of skills, from the common challenges to special solutions for each country // EFO, 2013. – 52 p. – P. 43. (in Russian).
9. Turynskyy process 2014 // EFO, 2014. – 60 p. – P. 3-4 (in Russian).
10. Ukraine's participation in agencies and programs of the European Union: Prospects and Opportunities / Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen, 2008. – 336 p. – P. 169-175. (in Ukrainian).
11. Chobitko M. H. Individually oriented training future teachers: theoretical and methodological aspects: monograph / M. H. Chobitko, MON Ukrainy; APN Ukrainy; Instytut pedahohiky i psykholohii profesiinnoi osvity APN Ukrainy. – Cherkasy: Bramo – Ukraina, 2006. – P. 19-57. (in Ukrainian).